

Od Redakcji

Nasi stali Czytelnicy z pewnością zauważyli, że „Zeszyty Łużyckie” rozstały się z rozpoznawalną od 30 lat okładką ze smokiem. Ponieważ zmienił się nieco profil pisma i rozszerzyły jego horyzonty naukowe, chcemy trafić treścią artykułów i szatą graficzną w sposób bardziej uniwersalny do wszystkich, którzy się interesują problemami mniejszości. Grafice Nowaka-Njehorńskiego oddajemy jednocześnie godne miejsce wewnątrz tomu (i w naszej pamięci).

Niniejszy, już pięćdziesiąty czwarty tom „Zeszytów Łużyckich” czyni swoim tematem mniejszości Bałkanów Wschodnich, czyli mniejszości z obszaru, którego umowne granice zostały wytyczone w oparciu o kryteria geopolityczne, ponadto metodą ekskluzywną – miałyby one obejmować tę część Europy Południowo-Wschodniej, która nie należy do tzw. Bałkanów Zachodnich, tzn. do obszaru byłej Jugosławii oraz Albanii. Zaproponowanie definicji kulturowej tak zakreślonego regionu byłoby przedsięwzięciem skazanym na niepowodzenie, podobnie jak i próba dokonania wiarygodnej i niesprzecznej segmentacji kulturowej przestrzeni Bałkanów bez posługiwania się uproszczeniami. Jako bezdyskusyjny wyróżnik oblicza cywilizacyjnego Półwyspu można jednak wskazać fenomen koegzystencji i przeplatania się języków, wyznań i tradycji różnych wspólnot, częstokroć w sytuacji minorytarnej.

Większość tekstów w tomie jest pokłosiem ubiegłorocznej sesji naukowej „Mniejszości na Bałkanach Wschodnich”, zorganizowanej przez Instytut Sławistyki Zachodniej i Południowej Uniwersytetu Warszawskiego. Sesji towarzyszyła wystawa fotografii autorstwa Krasimira Andonova, poświęcona obrzędowi weselnemu Pomaków w Rodopach Zachodnich, która uzupełniała obrazem i kolorem podejmowaną przez uczestników problematykę małych bałkańskich grup etnicznych i kulturowych.

Dziesięć artykułów, zebranych na łamach „Zeszytów Łużyckich”, profiluje różne aspekty bałkańskiej problematyki mniejszościowej: lingwistyczny, socjokulturowy, literacki, historyczny i etnograficzny, przy czym refleksją naukową zostały objęte nie tylko mniejszości narodowe i religijne, najczęściej ujmowane w ramy instytucjonalne, lecz także wspólnoty, których „mniejszościowość” wciąż wychodzi poza stereotypowe pojmowanie kwestii. W centrum uwagi badaczy znalazły się zarówno grupy mniejszościowe

współcześnie zamieszkujące tereny Bałkanów Wschodnich, jak i niektóre geograficznie oddalone, lecz zachowujące nadal z regionem bliskość etno- lub lingwogenetyczną.

Do grupy tekstów przybliżających minorytarną sytuację wewnątrz-wschodniobałkańską odnoszą się te, które są dedykowane problemom słowiańskojęzycznej ludności w Północnej Grecji, bułgarskim przesiedleńcom w Rumunii oraz Wołochom w Bułgarii, także mniejszości tureckiej (historycznie odziedziczonej) oraz rosyjskiej (nowo powstałej) w Bułgarii. Artykuły traktujące o mniejszościach pozaregionalnych, związanych z Bałkanami Wschodnimi historycznie i/lub językowo, to ujęcia poświęcone Goranom – ich identyfikacji oraz autoidentyfikacji względem etnolektu gorańskiego, Gagauzom – losom ich kolonii na terenie dzisiejszej Ukrainy oraz Cypryjczykom – ich dyskursowi tożsamościowemu, sytuującemu Cypr w obrębie „greckiego świata” *sensu largo* ze statusem mniejszościowym.

Intrygująca badaczy złożoność specyficznego kulturowo regionu Bałkanów Wschodnich wyraźna jest w każdym z artykułów tomu. Weryfikując pewne koncepcje socjolingwistyczne, dotyczące śmierci językowej, **Christian Voss** analizuje sytuację słowiańskojęzycznych chrześcijan i słowiańskojęzycznych muzułmanów we współczesnym greckim państwie narodowym (konkretnie w Macedonii Egejskiej oraz w Zachodniej Tracji). **Christina Markou (Христина Марку)** dokonuje próby zinwentaryzowania oraz uporządkowania wiedzy o badaniach lingwistycznych nad etnolektem słowiańskojęzycznych muzułmanów z Południowych Rodopów w Grecji (tzw. „Pomaków”), zajmując przy tym jednoznaczne stanowisko wobec dyskusyjnej klasyfikacji etnolektu.

W swoim tekście **Kenta Sugai** na przykładzie wybranych innowacji gramatycznych w obrębie systemu czasownika bada bałkańskie kontakty językowe (bułgarsko-rumuńskie). Natomiast **Krasimir Andonov (Красимир Андонов)** prezentuje wyniki fotograficznego studium, przedmiotem którego są tradycyjne obrzędy Wołochów w Bułgarii – tańce za zmarłych – ukazując ich metamorfozy i częściową degradację we współczesnym świecie. Udostępnia przy tym fragment zgromadzonego w ciągu 10 lat bardzo interesującego archiwum wizualnego.

O nasyceniu bułgarskiego imaginarium kulturowego nowymi odmiennymi znaczeniami na gruncie poezji dwóch przedstawicieli mniejszości tureckiej pisze **Sylwia Siedlecka**, przywołując pamięć o próbach asymilacji muzułmanów w komunistycznej Bułgarii. **Evgenia Krasteva-Blagoeva**

problematyzuje w swoim tekście relacje powstałej niedawno kolonii Rosjan na bułgarskim wybrzeżu Morza Czarnego (wspólnoty właścicieli nieruchomości) z miejscowymi Bułgarami z perspektywy antropologii społecznej.

O istotnej roli, jaką odgrywa język w procesie identyfikacji etnokulturowej kosowskich Goran informuje artykuł **Jolanty Mindak-Zawadzkiej**. Tekst **Natalii Długosz** zaś, sytuując „język gorański” w kategorii autonomicznych formacji lingwistycznych, dowodzi jego typowej „wschodniej bałkańskości” (tzn. wykazuje silny związek z bułgarsko-macedońskim obszarem językowym) na płaszczyźnie słowotwórstwa. Gagauzi na Ukrainie są kolejną wspólnotą mniejszościową, zachowującą związek etnogenetyczny z Bałkanami Wschodnimi, której przyszłe przetrwanie jawi się już jako problematyczne w świetle faktów i prognoz, przedstawionych w artykule **Jerzego Hatłasa**. Blok tekstów o tematyce wschodniobałkańskiej zamyka tekst **Przemysława Kordosa**, który formułuje zasługujące na uwagę hipotezy w stosunku do bałkańskiego charakteru Cypru pod względem politycznym i kulturowym, a także w stosunku do współczesnej (grecko)cypryjskiej autoidentyfikacji, zmierzającej w kierunku kategoryzowania siebie jako mniejszość greckiej nacji lub nawet jako odrębny naród.

W tradycyjnej, sorabistycznej części czasopisma znalazły miejsce dwa artykuły – **Moniki Blidy** na temat dramatycznej sytuacji Serbów Łużyckich (szczególnie kobiet) w czasie II wojny światowej oraz przeglądkowy **Michała Skopa** na temat publikacji poświęconych sprawom łużyckim na łamach prasy katowickiej po roku 1945.

Dział *Recenzje* zawiera dwa omówienia publikacji sorabistycznych – **Zdzisław Kłos** recenzuje monografię Piotra Pałysa o wybitnym serbołużycko-polskim działaczu niepodległościowym i naukowcu, **Wojciechu Kóćce**, zaś **Piotr Pałys** przedstawia „wspólną” (bo zawierającą komentarz faktograficzny do dzieła literatury pięknej), wydaną w trzech językach książkę **Marji Kubašec** i **Trudli Malinkowej** *Row w serbskej holi. Literatura a wopraw-džitosć*.

W ostatnich dniach przed oddaniem tomu do druku nadeszła smutna wiadomość o śmierci Założycielki i długoletniej Redaktorki Naczelnej naszego pisma, **Profesor Ewy Siatkowskiej**. Jej pamięć uczymy niebawem specjalną publikacją.

